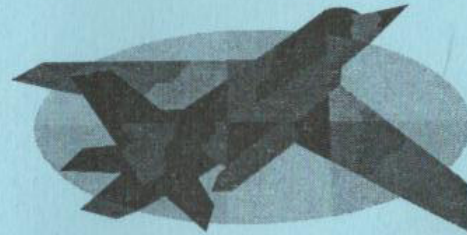

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

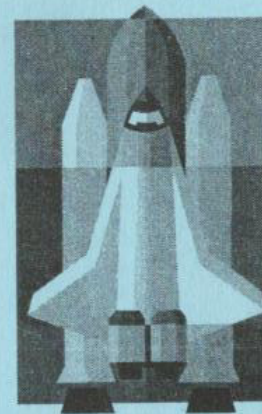

МАТЕРІАЛИ

III Всеукраїнської науково-практичної конференції

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ**

19-20 лютого 2008 р.

Київ 2008

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 лютого 2008 р. / за заг. ред. О.В.Петренка, О.М.Ічанської. – К.: НАУ, 2008. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

В.П. Харченко, д-р тех.н., проф., проректор з наукової роботи
Національного авіаційного університету

Заступник голови оргкомітету:

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри
авіаційної психології, заступник директора з наукової роботи
Гуманітарного інституту НАУ

Члени оргкомітету:

проф. Л.Ф. Бурлачук
доц. Т.В. Вашека
доц. О.М. Долгова
ст. викл. В.В.Злагодух
доц. О.М. Ічанська
проф. Г.В.Ложкін

проф. О.Р. Малхазов
доц. О.М. Назарук
доц. Л.В. Помиткіна
доц. О.В. Сечейко
проф. В.О. Татенко
доц. С.М. Хоружий

Секретаріат конференції

В.В.Злагодух (голова секретаріату)
Е.І.Кологривова
О.В.Івачевська

*Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного
інституту НАУ (Протокол №4 від 14 лютого 2008 р.)*

© Національний авіаційний
університет, 2008

Згідно теорії стресу Р. Лазаруса структура стресового епізоду як мікроподії повсякденного життя після дії стресору складається з таких елементів: об'єктивна ситуація – оцінка ситуації (первинна оцінка – сприйняття ситуації, вторинна оцінка – самосприйняття) – емоція – копінг.

Виникнення сильної негативної емоції, яка набуває дуже великого значення для людини схильної до розвитку функціональних порушень ритму серця пов'язана перш за все з деформованою оцінкою стресору. Саме це в подальшому впливає на вибір копіngu, яким реагує людина на стресор. Копінг-стратегія виступає як сформоване та свідоме вміння людини, в той час як механізм емоційного реагування є автоматичним і частіше за все неусвідомлюваним людиною, тому поки людина не усвідомить, що саме його викликає, буде важко змінити копінг-стратегію.

На деформовану оцінку стресора людиною і появу негативної емоції впливають наступні фактори: невідповідність очікувань від ситуації і реальних подій; занадто розвинене прагнення слідувати соціальним нормам і принципам; деформована когнітивна схема; неадекватна оцінка наявних ресурсів; ригідність особистості; занадто розвинене почуття контролю. При зміні даних факторів зміниться реакція на стресор, вона стане більш адекватною, менш емоційно значимою і таким чином буде менше впливати на розвиток функціональних порушень ритму серця.

Денис Лебедєв
м. Харків

**Фактори ризику умов праці в структурі причин
помилкових дій фахівців-водолазів
аварійно-рятувальних підрозділів МНС України**

В проблемі професійної надійності фахівців професій екстремального профілю одним з основних напрямів є вивчення причин виникнення помилок. Питанням теорії походження помилок, класифікації й аналізу їх причин присвячена досить велика кількість досліджень, але їхній аналіз показує, що

розходження у термінології, змісті понять причинності помилок, часом однобічний погляд на фахівця як головне «джерело», «винуватця» виникнення помилок, повільне впровадження принципів системного вивчення причин помилкових дій істотно ускладнюють розробку й впровадження ефективних методів їхньої профілактики.

Стосовно до діяльності фахівців-водолазів аварійно-рятувальних підрозділів МНС причини помилкових дій визначаються індивідуально-психологічними особливостями людини й повинні або оцінюватися й ураховуватися під час професійно-психологічного відбору, або формуватися, розвиватися в процесі професійно-психологічної підготовки. У той же час, розмаїтість професійних завдань і умови діяльності, пред'являють підвищені, а іноді й непомірно високі вимоги до стану професійно-важливих якостей суб'єкта діяльності, і, тим самим, причини помилок визначаються впливом на фахівців-водолазів зовнішніх факторів діяльності, неадекватних їхнім можливостям.

Діяльність фахівців-водолазів аварійно-рятувальних підрозділів МНС характеризується специфічною сукупністю умов здійснення водолазних робіт, що ускладнюють досягнення професійних цілей. Аналіз даних літератури та опитування експертів показали, що діяльність водолазів аварійно-рятувальних підрозділів МНС протікає, насамперед, в умовах впливу різномірних зовнішніх факторів, які, за певних умов, можуть розглядатися як фактори ризику здійснення ними помилкових дій. До таких факторів ми відносимо:

Фактори водолазного спорядження. В сучасних умовах значна частина робіт під водою виконується людиною водолазним методом з використанням спеціального спорядження та устаткування. У нашій країні й за кордоном використовуються кілька десятків різних зразків водолазного спорядження, поєднаних у різні групи, типи, класи.

Фактори навколишнього середовища. Перебування людини під водою в м'якому спорядженні неминуче пов'язане із впливом на її організм численних факторів навколишнього середовища. Цей комплекс факторів формує специфічні умови й особливості праці, впливає на функціональний стан і працездатність водолаза. За

своїм характером професійні фактори можуть бути специфічними й неспецифічними. До *специфічних* відносяться такі фактори, які є невід'ємними від водолазної праці або з якими водолаз зіштовхується досить часто. Такі фактори обумовлені властивостями газового й водного середовищ, дихальних газових сумішей, фізіолого-гігієнічними параметрами водолазного спорядження, населеністю водолазних комплексів, характером і організацією праці під підвищеним тиском. До *неспецифічних* факторів підводної праці відносяться гідрометеорологічні умови (характер ґрунту, швидкість течії, вітру, температура води, льодова обстановка й ін.), біологічні особливості мешканців водного середовища (отрутні й небезпечні морські тварини), властивості хімічно агресивних речовин і отрутних газів (властивості регенеративних речовин, токсичність шкідливих речовин у дихальних газових сумішах).

Соціально-психологічні фактори. Здебільшого діяльність фахівців-водолазів аварійно-рятувальних підрозділів МНС здійснюється в умовах психічної напруженості внаслідок *дефіциту часу*, що передбачає високий темп і оперативність прийняття й виконання рішень, у зв'язку з чим діяльність найчастіше носить *сполучений характер*. Іншою характерною рисою професійної діяльності водолазів є складність прийняття рішень, що обумовлена *дефіцитом або суперечливістю інформації* – неточністю й неповнотою відомостей про причини виникнення надзвичайної ситуації, невідомою кількістю й місцезнаходженням потерпілих тощо.

Діяльність фахівця-водолаза аварійно-рятувального підрозділу МНС значною мірою також характеризується *значимістю фактора невизначеності* розвитку ситуації, виникнення вторинних надзвичайних ситуацій, прогнозу наслідків. Причому інтенсивність впливу цього фактора варіюється залежно від виду виконуваних водолазних робіт.

Однією з суттєвих характеристик професії водолаза аварійно-рятувального підрозділу МНС є також вплив станів стомлення й монотонії, пов'язаних з *нерегламентованим характером діяльності й нерівномірним характером навантаження*: чергування стану монотонії під час повсякденної службової діяльності з

оперативністю дій при ліквідації надзвичайної ситуації.

Незмінною умовою діяльності є *високий ступінь відповідальності* за результат і наслідки проведених робіт.

Сукупність наведених екстремальних особливостей діяльності фахівця-водолаза аварійно-рятувального підрозділу МНС визначає значну емоційну напруженість, високу ймовірність виникнення станів тривоги, страху та ін. при необхідності збереження емоційно-вольового контролю поведінки та сприятливого функціонального стану фахівця.

Таким чином, в умовах водолазного спуска організм фахівця-водолаза піддається не ізольованому впливу якого-небудь шкідливого або небезпечного фактора, а випробовує вплив комплексу фізичних, хімічних, біологічних і соціально-психологічних факторів, пов'язаних з перебуванням і роботою у водному і гіпербаричному газовому середовищах. Багато які із цих факторів мають адитивну (підсумовану), синергічну (взаємно посилюючу) або антагоністичну дію.

Світлана Лебедева

к. психол. н., м. Харків

Психотерапія потерпілим під час вибуху побутового газу в житловому будинку

13 жовтня 2007 року о 10 годині 20 хвилин до чергового ГУ МНС у Дніпропетровській області надійшла інформація про вибух побутового газу в житловому будинку по вул. Мандриківська у мікрорайоні Перемога. Через 10 хвилин пробули рятувальники.

Разом із психологами Головного управління МНС України в Дніпропетровській області для надання екстреної психологічної допомоги було задіяно 63 цивільних психологів.

Наслідком дії екстремального фактору – «вибух побутового газу», стала втрата близьких людей, тяжкі фізичні травмування, психологічний шок, втрата житла та матеріальних цінностей.